

Polkuryhmä D: Simo Kyllönen, Mervi Suni, Pirjo Jantunen, Tuomas Vanhanen
Fasilitaattorit: Jani Lukkarinen, Maija Faehnle

Kansalaisenergia-areena 2020

Polkutyön alustavat tulokset

1. Lähtötilanne ja muutostavoite

Polkuryhmässä 4 TWh energiantuotannon muutostavoitetta pidettiin mielekkäänä lähtökohtana työskentelylle. Tavoitteen tarkentaminen jätettiin työskentelyn loppupuolelle.

Työskentelyssä päätettiin lähestyä erityisesti taloyhtiöiden energiatoimijuutta laajemmassa järjestelmässä kapean taloyhtiöiden oman energiantuotannon sijaan. Näin hahmoteltiin taloyhtiöiden muuttuvaa roolia esimerkiksi alueellisissa energiajärjestelmissä ja aluesuunnittelun toiminnassa. Työskentelyn aluksi päätettiin keskittyä kolmeen erityiseen haasteeseen, jotka liittyvät taloyhtiöiden mahdollisuuksiin olla aktiivisia toimijoita energiajärjestelmässä:

1. Toimivan neuvonnan ja informaatio-ohjauksen puute, joka ilmenee neuvonnan pirstaleisuutena ja huonona kohdentumisena keskeisille toimijaryhmille
2. Taloyhtiöiden päätöksenteon haasteet, jotka hankaloittavat pitkäjänteisen suunnitelmallisuuden ja laajempien kokonaisuuksien hahmottamisen
3. Palvelumallien kehittymättömyys, minkä vuoksi taloyhtiöiden on vaikea löytää kokonaisvaltaisia ja erilaisiin tilanteisiin skaalautuvia ratkaisuja. Palvelumallin ratkaisuita on, mutta tällä hetkellä ne eivät ole niin hyvin muotoiltuja, että ei-asiantuntija taloyhtiön hallituksessa ymmärtäisi mitä on ostamassa.

Polkutyön alkuvaiheessa tunnistettiin myös kaksi tulosten tarkasteluun vaikuttavaa rajoitetta. Ensinnäkin yleistettävyyden kannalta haasteena pidettiin keskittymistä *kaupunkikontekstiin*, jolloin huomiot istuvat hyvin kasvukeskuksiin, mutta huomattavasti heikommin haja-asutusalueille tai kutistuviin kaupunkeihin. Toiseksi sähköön ja lämpöön liittyvät ratkaisut ovat luonteeltaan varsin erilaisia ja monet polkutyön tulokset on hahmoteltu erityisesti lämpöenergian näkökulmasta. Ryhmässä koettiin yhtäältä taloyhtiöiden sähköntuotannon etenevän markkinaehtoisesti nykytoimilla ja toisaalta nähtiin juuri lämmöntuotannon murroksessa tarvittavan aktiivista taloyhtiöiden roolia.

2. Muutospolun yleiskuva

Muutospolun lähtökohtana on taloyhtiöiden päätöksenteon pirunnyrkin avaaminen, jossa taloyhtiöiden tietotasoa, osaamista ja neuvontaa parannetaan, jolloin taloyhtiöiden valmius energiapäätöksiin parantuu. Muutos liittyy taloyhtiöiden pitkän aikavälin suunnitelmien ja uusien palvelumallien kehitykseen, isännöitsijöiden aktiivisen energiaroolin tunnistamiseen ja konkreettisten energiaratkaisuiden kysynnän kasvuun (askelkokonaisuus 1). Taloyhtiöiden energiaroolin tunnistaminen kytkeytyy puolestaan energiapalvelumarkkinoiden kehitykseen, jossa yhtiöt kytkeytyvät osaksi sähkön ja lämmön järjestelmää esimerkiksi jouston osapuolina, jotka mukautuvat alueellisen ja laajemman energiajärjestelmän vaihteluihin (askelkokonaisuus 2). Lopulta taloyhtiöiden rooli liittyy energiakysymysten, kuten varastojen, verkkojen ja jouston toimintaan aluetasolla, mikä on usein jo tunnistettu uusia asuinalueita suunniteltaessa. Vastaavia konsepteja tarvitaan myös olemassa olevien alueiden energiaratkaisuiden hallintaan, jossa taloyhtiöt voivat toimia aktiivisena pohjana esimerkiksi taloyhtiöklubikokeilujen tai kaupunginosa- ja korttelineuvostojen pohjalta.

Kansallisen poliittisen ohjauksen rooli korostuu taloyhtiöiden ohjauksessa, jossa tarvitaan tehokkaampia ohjauskeinoja - sekä kannustimia että velvoitteita. Suurimpana haasteena on taloyhtiöiden erilaiset tilanteet eri puolilla Suomea, etenkin kasvukeskusten ja tyhjenevien alueiden välillä, mutta hyvillä energiaratkaisuilla voi olla rooli erilaisissa ympäristöissä. Alueatasolla toivotaan johtajuutta kunnilta, jotka voivat koota toimijoita yhteen ja hallita muutoksia. Palvelumarkkinoiden ja teknisten ratkaisujen osalta muutoksen uskotaan tapahtuvan kysyntälähtöisesti.

3. *Priorisoidut askelkokonaisuudet*

1. Muutoksen haltuunotto taloyhtiötasolla

Ensimmäisessä askelkokonaisuudessa keskitytään parantamaan taloyhtiöiden päätöksentekokykyä ja -taitoa sekä tietotaitoa energiakysymyksissä. Varsinkin hankintaosaamisen tietoja ja taitoja on parannettava taloyhtiöissä liittyen toimivien energiaratkaisujen, palveluiden ja isännöinnin valintaan. Taloyhtiöiden hallitukset ovat avainasemassa ja ne on tavoitettava nykyistä paremmin neuvonnan ja informaatio-ohjauksen avulla. Informaatio-ohjaus voi myös parantaa taloyhtiöiden verkostoitumista ja vertaistukea ratkaisujen ja palveluiden vertailussa.

Taloyhtiöiden ratkaisujen vertailuun ja hankintaan tarvitaan myös informaatioalustoja, jotka voivat koota energiapalvelutarjontaa kansallisesti ja alueellisesti. Alustoja tarvitaan tarjoamaan helppokäyttöistä tietoa ja välineitä energiaa koskevien vaihtoehtojen ja paikallisten palveluntarjoajien tarjousten vertailemiseksi. Keskustelussa ei kuitenkaan vielä konkretisoitu kuka alustan toteutuksesta ottaa vastuun.

Koulutustarpeita tunnistettiin myös isännöinnissä, huoltoyritysten toiminnassa ja korjausrakentamisessa, jotka ovat taloyhtiöiden energiaroolin portinvartijoita. Esimerkiksi isännöintiliitolla ja rakennusliitolla yhdessä Motivan ja oppilaitosten kanssa voisi olla kehityksessä keskeinen rooli. Myös sääntelyllä voidaan vaikuttaa energiateemojen huomioon otamiseen taloyhtiöissä esimerkiksi velvoittamalla pitkän aikavälin energiasuunnitelmia ja tarkempia selvityksiä taloyhtiöiden korjaustarveselvityksessä.

Isännöinnin energiaroolissa sopimusmallit ovat keskeisessä asemassa. Energiatehokkuuteen liittyvät näkökulmat voitaisiin huomioida vahvemmin isännöintisopimuksissa ja laatia sopimuksia, joissa isännöinti saisi taloudellisen korvauksen saavutetusta energiansäästöstä, jolloin alalla olisi vahvempi kannustin parantaa osaamista energiakysymyksistä. Isännöintitodistuksessa voisi näkyä esimerkiksi pitkän aikavälin tavoitteellinen E-luku korjausrakentamisen tavoitteiden kannustimeksi.

2a. - 2b. Alueatasolle skaalatut ratkaisut

Toinen askelkokonaisuus käsittelee taloyhtiöiden energiaroolin skaalaamista alueatasolle keskipitkällä aikavälillä. Tämä vaatii taloyhtiöiden ja muiden alueen toimijoiden, kuten pienyritysten ja kauppojen, verkostoitumista ja kytköstä alueelliseen suunnitteluun. Kortteli- ja kaupunginosatason yhteistyö auttaa tunnistamaan energijärjestelmän paineita ennakoivasti ja toteuttamaan optimoimaan ratkaisuja alueellisesti.

Alueatasolla voidaan esimerkiksi koordinoita lämmitysjärjestelmän vaihtamista useiden taloyhtiöiden kesken, toteuttaa isomman mittakaavan ratkaisuja (esimerkiksi kokeiluasteella olevat keskisyvät geolämpökaivot), aurinkosähköntuotannon yhteisöjä sekä yhteisiä sähkön ja lämmön varastoja. Alueverkot voivat tarjota myös uuden jouston tason laajemmalle kaukolämpöverkolle, johon ne voivat kytkettyä.

Lämmön lisäksi aluetaso voi olla järkevä mittakaava sähköautojen latausjärjestelmän rakentamiselle, joka puolestaan lisää sähköjärjestelmän joustoa. Mallina voi olla esimerkiksi edullinen sähköautojen kadunvarsipysäköinti, jossa edellytetään autojen osallistumista sähköverkon joustoon.

Jotta skaalaus aluetasolle onnistuu, tarvitaan koordinaatiota, jossa kaupungeilla on aktiivinen rooli. Mallina voivat toimia esimerkiksi kaupunginosavisiot ja -strategiat tai taloyhtiöklubit, mutta niiden toimintaan on tuotava konkretiaa ja selkeää vaikuttavuutta esimerkiksi aluesuunnittelun osana. Muutoksen liikkeelle saattamisessa tulevat kuntavaalit vuonna 2021 voivat olla avainasemassa, mikäli hiilineutraalius nousee vaaliteemaksi kaupungeissa.

Epävarmuus: kaukolämpöyhtiö ja sähköverkkoyhtiö ovat kriittiset portinvartijat ja mahdollistajat aluetason ratkaisussa, jonka toiminnalle on oltava kannustimia tai pakotteita. Mitä hyötyä on suunnitella vaikka kaupan lauhteiden hyödyntämistä viereisessä taloyhtiössä, jos nämä kaksi yhdistävä energiaverkon operaattori ei ole mukana keskustelussa?

3. Lämpöön liittyvien liiketoimintamallien, palvelukonseptien ja hinnoittelukäytäntöjen kehittäminen

Kolmas keskeinen askelkokonaisuus kohdistuu lämpömarkkinoiden muuttuvaan dynamiikkaan, joka luo mahdollisuuksia uusille liiketoimintamalleille ja palvelukonsepteille ja edellyttää uusia hinnoittelumalleja. Energijärjestelmän kannalta olennaista on rakennusten mahdollisuus toimia järjestelmässä jouston osapuolina, koska ne ovat merkittävä lämmön varasto. Taloyhtiöille olennaista on energian tehomaksun pieneneminen, jonka uudet hinnoittelukäytännöt mahdollistavat. Hajautettu tuotanto lisää siten jouston mahdollisuuksia entisestään, mikä voi hyödyttää myös taloyhtiöitä. Jouston voi puolestaan toteuttaa taloyhtiö, energiayhtiö tai kolmas, palvelua tarjoava osapuoli.

Taloyhtiöiden ja isännöitsijöiden parempi tietoisuus energiakysymyksistä puolestaan lisää kysyntää palveluille ja vauhdittaa energijärjestelmätason muutosta. Kysyntä lisää energiayhtiöille ja palvelutoimijoille insentiivin kehittää integroituja palveluratkaisuja, joissa yhdistyy sähkön- ja lämmöntuotanto, energiatehokkuustoimet, älykäs kulutuksen ohjaus ja jousto. Samalla syntyy palvelukilpailua, jossa yhtiöt kirittävät toisiaan ja myös "hitaammin reagoivat" kaukolämpöyhtiöt joutuvat tarkastelemaan toimintalogiikkaansa.

Palvelut kytkeytyvät myös teknologian kehitykseen, kun alueellisia matalalämpöverkkoja kehitetään ja esimerkiksi keskisyviä geolämpöteknologioita saadaan laajempaan käyttöön.